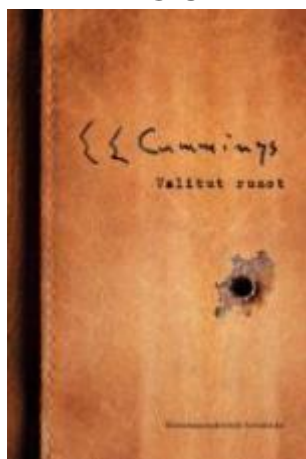

E. E. Cummings: Valitut runot

HENRI NERG (20.2.2016)

Amerikkalaisen E. E. Cummingsin (1894–1962) runoutta ei ole aiemmin julkaistu suomeksi kokonaisena valikoimana, ainoastaan muutamia runoja antologioissa. Yhden englanninkielisen kirjallisuuden johtavimman modernistin kokeelliset, perinteistä oikeinkirjoitusta ja asettelua aikanaan voimakkaasti uhmanneet runot taipuvat luontevasti suomen kielelle Leevi Lehdon ja Esa Mäkijärven loistavina suomennoksina. 79-sivuinen suomennosvalikoima raapaisee vain pintaa Cummingsin laajasta tuotannosta, ja enemmän jää haluamaan.

Cummingsin runot voivat olla asettelultaan ja ilmaisutavaltaan epäsovinnaisia, mutta sisällöltään ne ovat perinteisiä. Runojen puhujat puhuvat muun muassa rakkaudesta, eroottisesta himosta, luonnosta, taivaankappaleista ja kaikkeudesta – melko tavanomaista tavaraa. Ulkoinen maailma levittäytyy julmuudessaan, kauneudessaan ja absurdiudessaan ja käärii sisälleen pienen ihmisen ajatukset ja tuntemukset. Joissain hengelliseen ulottuvuuteen kurkottavissa runoissa minä sulautuu toiseen, luontoon ja lopulta koko universumiin. Vuodenajat ja taivaankappaleet toimivat motiiveina ja heijastavat runojen puhujille tyyppillistä lapsenomaista ihmetystä suurten luonnonilmiöiden äärellä. Lapsenomaisuus näkyy myös joidenkin runojen sanavalinnoissa ja tyyliässä, tästä paras esimerkki lienee valikoiman suosikkirunoni, "kenvain asui somassa kuinkaupungissa" ("anyone lived in a pretty how town"):

anyone lived in a pretty how town
(with up so floating many bells down)
spring summer autumn winter
he sang his didn't he danced his did. --
children guessed (but only a few
and down they forgot as up they grew
autumn winter spring summer)
that noone loved him more by more
xxx

kenvain asui somassa kuinkaupungissa
(kelloset ylöspäin painuivat missä)
kevät kesä syksy talvi
hän lauloi einsä juunsa hän tanssi – –
lapset sen arvas(vaan oli harvas
ja alas he unhoitti kasvaessaan ylös
syksy talvi kevät kesä)
ett' kenkään hänt' lempi niin enimmin enin (s. 46)

Käännöksestä välittyä hienosti runon sadunomainen, hullutteleva ja kielellä leikittelevä sävy. Lehto ja Mäkijärvi ovat tehneet loistavaa työtä välittääkseen hämärän ja kekseliään alkuperäistekstin suomeksi.

Vaikka moni Cummingsin runoista sisältää vieraannuttavaa asettelua ja omituisia kielikuvia, ne eivät ole erityisen vaikeaselkoisia. Ne kuvailevat runojen puhujien havainnoimaa ulkoista todellisuutta venyttämällä kielen ilmaisuja, keksimällä uusia sanoja ja tapoja tunteille, jotka ovat ihmiselämälle ominaisia, mutta joita on vaikea pukea sanoiksi. Cummings vaikuttaa pureutuvan yhteen kirjallisuuden suurimmista ongelmista: miten kuvata tarpeeksi hyvin tunne, jonka voi vain aistia? Runo "kun elämä on melkein loppu" on kuvaus kuolevan ihmisen viimeisistä hetkistä:

kun rakkauden itkut on itketty,
ehkä kuluu
miljoona vuotta
(mehiläisen torkkuessa
unikoilla, kalliilla;
kun kaikk' on ohi, ja
naisen pää lepää
ruohon alla
tammien ja ruusujen luona
tarkoitettusti.) (s. 17)

Yritys pukea sanoiksi se, jota ei voi sanoa, kulminoituu luontokuvaston hieman päälleliimatun oloiseen, mutta loppujen lopuksi tunteikkaaseen rinnastukseen. Tällaisia rinnastuksia Cummingsin runous on täynnä, ja niistä välittyy eräänlainen omituinen lapsenomaisuus, joka luo runoille mielekkään, aidon tunnelman.

Silloin kun Cummingsin runot eivät puhu rakkaudesta tai luonnosta, ne ovat satiirisen yhteiskuntakriittisiä. Runossa "töverit kuolee kun käsketään)" hulluttelevuus kietoutuu sujuvasti yhteen kyynisen ihmisenäkemyksen kanssa.

(sä hövän töverin tunnetko mista
no hajustaan altruistisesta

kun moskovan pilliin hän tanssii ja pomppii)

hövät töverit nauttii

s.freud sen vain tietää – –

joka töveri on pikkuinen pala

sangen leppymätöntä vihaa – – (s. 32)

Runojen puhujille maailma on pieni pelikenttä, jolla mikro- ja makrotason tunteet ja ajatukset kohtaavat yhtenä sekamelskana. Yhteiskunnan juonittelu, tekopyhyys ja sankarien palvonta eivät juurikaan kiinnosta mikrotason ilmiöihin uppoutuvia runojen puhujia, jolloin yhteiskuntakritiikki on hieman hampaatonta, siitä puuttuu terävyys, joka syntyy satiirisesta, hieman kyynisestä kiinnostumisesta. Runojen puhujia näyttääkin kiinnostavan ainoastaan ihmisen sisäinen tunnemaailma ja ihmissuhteiden moniulotteisuus – joissa tietysti on pohtimista koko eliniän ajaksi.

Cummingsin runojen ongelma on kuitenkin siinä, että ne toistavat samoja variaatioita runosta toiseen: asettelun näennäinen mielenkiintoisuus (varsinkin modernismiin ja postmodernismiin tottuneena nykylukijana) menettää merkityksensä luettuaan kokoelmaa pidemmälle, ja jäljelle jää paljon riisuttuja, paljaita runoja, jotka ovat herkän ihmisen yksinkertaisia havaintoja ympäröivän maailman julmuudesta.

Raikas ironia herättää runot kuitenkin eloon, ja hirtehin huumori pääsee valloilleen. Runo ”muukalainen eräänä mustana päivänä” on perinteinen metafora jokaisen ihmisen sisällä asuvasta pahuudesta, mikä itsessään on melko kliseistä, mutta vasta sen lapsenomaisuus tekee siitä mainitsemisen arvoisen.

muukalainen eräänä mustana päivänä

hakkasi minut henkihieveriin–

ken piti anteeksiantoa vaikeana koska

mi(sattumoisin)nä hän oli

–mutta nyt tuo riivaaja ja minä olemme

kuolemattomia ystäviä toistemme toiset – – (s. 38)

Ilmaisun epätasaisuudesta ja tematiikan köyhyydestä huolimatta kyseessä on nautittava, kierolla tavalla jopa elämäniloinen runoteos. On suuri ilo nauttia Cummingsista Lehdon ja Mäkijärven loistavana käännöksenä, ja toivottavasti vielä joskus saamme aivan kokonaisen runokokoelman häneltä valittujen runojen sijaan.

E.E. Cummings: *Valitut runot*. Suomentaneet Esa Mäkijärvi & Leevi Lehto. Savukeidas 2016.